

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

КОЛЕСНИК ЯРОСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 342.951: 351.74 (477)

**ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ
ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Сербин Руслан Андрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
проректор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Заслужений діяч науки і техніки України

Безпалова Ольга Ігорівна,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування
факультету № 3

кандидат юридичних наук

Шкарупа Костянтин Вікторович,
Науково-дослідний інститут публічного права,
старший науковий співробітник

Захист відбудеться «21» грудня 2020 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «16» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Створення Національної поліції України (далі – НПУ) було важливим, логічним, однак при цьому дещо вимушеним кроком на шляху реформування правоохоронних органів нашої держави. Соціально-економічні та політичні виклики, що постали перед країною на початку 2014 року показали повну неспроможність міліції забезпечити належний рівень захисту законних прав, свобод та інтересів громадян України. Разом із тим, не можна не відмітити, що створення Національної поліції супроводжувалось низкою проблем організаційного, правового, кадрового характеру. Свідченням цього було прийняття Закону України «Про Національну поліцію», прогалини якого негативним чином вплинули: по-перше, на якість добору кадрів до органів поліції та їх подальшу підготовку, по-друге, на роботу нових поліцейських, які протягом перших двох років допускали суттєві помилки при реалізації функцій, зокрема правоохоронної.

Виконання правоохоронної функції, як і власне будь-якої іншої діяльності поліції, має будуватись на сукупності вихідних засад, ключових ідей, дотримання яких має важливе значення задля забезпечення ефективного функціонування поліції в нашій країні. Саме правоохоронна функція, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», є ключовою. Втім, практика показує, що на сьогоднішній день існує ряд практичних та теоретичних проблем, пов'язаних із реалізацією правоохоронної функції держави органами НПУ.

Підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вчених-адміністративістів, серед яких: О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, О.М. Андрусенко, Г.В. Атаманчук, Р.В. Бараннік, Ю.Ю. Басова, Р.Г. Ботвінов, О.Г. Варич, В.Ю. Васецький, Ю.А. Ведерніков, В.В. Вербець, Л.В. Гапоненко, В.О. Гацелюк, А.А. Герасимчук, Є.А. Гетьман, А.П. Головін, С.В. Городянка, О. В. Джафарова, А.М. Завальний, Ю.О. Загуменна, Л.І. Каленіченко, Т.В. Ким, В.В. Кікінчук, А.А. Козіна, В.Т. Комзюк, Л.М. Корнута, Л.Т. Кривенко, С.Л. Курило, О.Я. Лаврів, І.І. Литвин, О.М. Лоцихін, Л.О. Макаренко, О.А. Марущак, М. І. Мельник, В.Ю. Нікіфоров, С.М. Олейніков, Н.М. Пархоменко, Л. В. Петрова, Ю.С. Плигун, В.В. Сташиса, Л.В. Покрова, В. В. Копча, Є.В. Пряхін, Б.М. Ринажевський, О.М. Руднева, О.О. Семчик, С.В. Слінько, В.В. Сокурєнко, А.В. Солонар, В.В. Сухонос, Л.В. Трофімова, О.А. Троянський, В.Г. Фатхудінов, П.І. Хамула, П.В. Хряпінський, В.В. Чумак, С.О. Шатрава та багато інших. Справедливим буде відзначити, що вказані фахівці зробили вагомий внесок у розвиток НПУ, однак, незважаючи на значний теоретичний доробок, правники фактично по за своєю увагою залишили питання принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ, що безумовно слід вважати суттєвою прогалиною на теоретичному та практичному рівнях.

Таким чином, необхідність удосконалення діяльності органів НПУ щодо реалізації правоохоронної функції держави, недосконалість чинного законодавства у цій сфері, а також відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених проблемі правового закріплення принципів реалізації правоохоронної

функції держави органами НПУ, обумовлюють актуальність та своєчасність представленого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями: «Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р; «Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1013-р.; «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015; «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права на тему «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, законодавства України та діяльності Національної поліції України, надати характеристику принципам реалізації правоохоронної функції держави органами поліції та спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід окреслити напрями удосконалення адміністративного законодавства України, як форми реалізації правоохоронної функції органами НПУ.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати правову природу та сутність правоохоронної функції держави;
- окреслити коло суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави та встановити місце серед них органів НПУ;
- надати характеристику правовому статусу НПУ як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави;
- визначити поняття та здійснити класифікацію принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ;
- охарактеризувати загальноправові принципи реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ;
- окреслити коло спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ;
- узагальнити зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави органами поліції та опрацювати можливості його використання в контексті вдосконалення принципів реалізації правоохоронної функції органами НПУ;
- встановити напрями вдосконалення адміністративного законодавства України, як форми реалізації правоохоронної функції органами НПУ.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають в процесі реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ.

Предмет дослідження – принципи реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання. Використання *логіко-семантичного* методу дозволило з'ясувати правову природу та сутність правоохоронної функції держави (підрозділ 1.1). *Аналітичний* метод було використано для визначення кола суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави та визначення місця серед них органів НПУ (підрозділ 1.2). Метод *документального аналізу* дозволив надати характеристику правового статусу НПУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави (підрозділ 1.3). За допомогою методів *сходження від абстрактного до конкретного*, а також методу *систематизації* було визначено поняття та здійснено класифікацію принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ (підрозділ 2.1). *Структурний* та *системно-функціональний* методи було використано для визначення загальноправових та спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ (підрозділи 2.2, 2.3). *Прогностичний* метод та метод *абстрагування* було використано для узагальнення зарубіжного досвід реалізації правоохоронної функції держави органами поліції (підрозділ 3.1) та для встановлення напрямів удосконалення адміністративного законодавства України, як форми реалізації правоохоронної функції органами Національної поліції України (підрозділ 3.2).

Нормативно-правовою основою дослідження є: Конституція України, Закон України «Про Національну поліцію», а також низка підзаконних нормативно-правових актів, які закріплюють правові засади реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ. *Емпіричну основу дисертації* становлять узагальнення практики діяльності органів НПУ щодо реалізації правоохоронної функції держави, довідкові видання та статистичні матеріали. У ході підготовки дисертації автором також використано власний досвід роботи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дослідження є однією із перших спроб після утворення НПУ, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм законодавства, розкрити сутність та окреслити коло принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ, а також виробити відповідні наукові пропозиції щодо шляхів удосконалення відповідного адміністративного законодавства у цій сфері. Основні наукові положення, які виносяться на захист, такі:

вперше:

- надано авторське визначення поняття «принципи реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ», під яким запропоновано розуміти основоположні, абстрактні, об'єктивно існуючі та виражені у нормах чинного законодавства України вихідні ідеї, вимоги, які лежать в основі правового регулювання здійснення НПУ своїх завдань та функцій у правоохоронній сфері;

- обґрунтовано доцільність виокремлення принципу поєднання гуманізму та допустимості законного примусу в діяльності НПУ як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави, який передбачає можливість застосування спеціальних примусових заходів (фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї) до правопорушників, однак реалізація даних заходів повинна

відбуватись виключно на основі гуманного ставлення до людини, недопущення завдання їй фізичної та/або моральної шкоди; чіткої відповідності застосування подібних заходів вимогам та порядку визначених законодавством України;

- розроблено перелік спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ зокрема: гуманізму та допустимості законного примусу; професіоналізму (компетентності) кадрів; гарантованості спеціальних прав працівників НПУ при виконанні ними службових завдань; комплексності реалізації НПУ правоохоронної функції держави; принцип структурної гнучкості, та запропоновано закріпити їх у Розділі II Закону України «Про Національну поліцію»;

- запропоновано авторське визначення правового статусу НПУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави;

удосконалено:

- перелік характерних ознак правоохоронної функції держави, до яких зокрема віднесено: по-перше, є категорією, яка зображує спеціальний напрям діяльності держави та її органів; по-друге, даній функції відповідає особливий набір інструментів впливу на суспільство; по-третє, ця категорія є вузькопрофільною, в зв'язку із чим застосовується в рамках специфічного кола суспільних відносин;

- розуміння поняття «суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави», а також класифікацію відповідних суб'єктів, які запропоновано поділити на три групи: 1) вищі органи державної влади та інститути, як суб'єкти реалізації правоохоронної функції; 2) центральні та місцеві органи виконавчої влади; 3) правоохоронні органи;

- класифікацію принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ, які запропоновано поділити на дві групи: загальноправові та спеціальні;

дістало подальшого розвитку:

- обґрунтування наукової думки про те, що вивчення зарубіжного досвіду реалізації правоохоронної функції держави органами поліції дозволить: по-перше, виокремити корисні для України аспекти забезпечення і розвитку реалізації органами поліції правоохоронної функції у зарубіжних державах; по-друге, з'ясувати проблемні моменти, що можуть виникнути на цьому шляху і уникнути їх при вдосконаленні реалізації правоохоронної функції органами національної поліції України; по-третє, більш ефективно і якісно підійти до процесу впровадження міжнародних стандартів у правоохоронну діяльність органів НПУ;

- характеристика ключових елементів правового статусу НПУ, які характеризують юридичну особливість вказаного правоохоронного органу як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави (зокрема: повноваження, завдання та функції);

- твердження про те, що НПУ займає одне із провідних місць в системі суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, що обумовлено її особливим правовим статусом, який характеризується цілою низкою елементів, зокрема: повноваженнями, відповідальністю, завданнями та функціями;

- аргументація, що визначаючи групи принципів реалізації правоохоронної функції держави НПУ необхідно виходити, по-перше, із особливого змісту даного напрямку діяльності органів влади, який має об'ємну законодавчу основу та великий набір форм прояву; по-друге, із особливостей правового статусу самої НПУ, зокрема специфікою її завдань та функцій; по-третє, специфічної сутності вказаних принципів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації пропозиції і висновки можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки проблемних питань, пов'язаних із принципами реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – під час розробки змін і доповнень до нормативних актів, нормами яких визначаються правові засади діяльності НПУ;

– *правозастосовній діяльності* – для покращення практичної діяльності органів НПУ щодо реалізації правоохоронної функції держави (акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України);

– *освітньому процесі* – при підготовці науково-методичних матеріалів, робочих програм, підручників та навчальних посібників з навчальних дисциплін «Адміністративне право і процес», «Адміністративна реформа в Україні», «Адміністративне право», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України», «Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції», «Поліцейська діяльність», «Сучасні аспекти адміністративної діяльності» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (м. Львів, 20–21 жовт. 2017 р.); «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 7–8 груд. 2018 р.); «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпро, 6–7 берез. 2020 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок. Список використаних джерел включає 362 найменування та розміщений на 35 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, вказується зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукова новизна роботи, її практичне значення, а також структура та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади реалізації правоохоронної функції органами Національної поліції України» складається з трьох розділів, в

яких: з'ясовується правова природа та сутність правоохоронної функції держави; окреслюється коло суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави та встановлюється місце серед них органів НПУ; дається характеристика правовому статусу НПУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави.

У підрозділі 1.1 «Правова природа та сутність правоохоронної функції держави» приділено увагу термінологічній основі представленого проблемного питання, зокрема з'ясовано сутність понять «функція», «функція управління», «функція держави». Виокремлено та охарактеризовано статичні та динамічні функції держави. Під функціями держави запропоновано розуміти сукупність основних, комплексних напрямів діяльності держави, які реалізуються шляхом застосування великої системи активних інструментів впливу на соціум. Доведено, що серед функцій держави важливе місце належить саме правоохоронній.

Розкрито зміст категорії «правоохоронна функція», на основі чого зроблено висновок про те, що в сучасному соціально-юридичному середовищі вона займає центральне місце серед основних напрямів державної діяльності у зв'язку з тим, що: по-перше, правоохоронна функція виражає опікування держави рівнем захищеності найвищих для неї цінностей, а саме прав, свобод, інтересів, життя людини; по-друге, реалізацією правоохоронної функції займається коло спеціальних суб'єктів, які користуються широким спектром повноважень в сфері забезпечення законності в державі, конституційного ладу, правопорядку; по-третє, правоохоронна функція є комплексною, тобто, виражається одразу у політичних, економічних, правових, організаційно-правових заходах, засобах і методах впливу держави. Запропоновано авторське визначення поняття «правоохоронна функція держави». Акцентовано увагу на тому, що дана функція являє собою комплексний та багатоаспектний напрям діяльності держави.

У підрозділі 1.2 «Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави та місце серед них органів НПУ» з'ясовується сутність таких наукових категорій як «суб'єкт» та «суб'єкт права», на основі чого наголошено, що термін «суб'єкт» характеризує індивідуальну або колективну, самостійну особу, що володіє певним набором прав, обов'язків, на основі чого може вступати у відносини із іншими суб'єктами, провадити той чи інший вид діяльності, виконувати певне коло функцій. Запропоновано авторське визначення поняття «суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави».

Наголошено, що в юридичній науці існують різні підходи до систематизації та класифікації суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави. Сформовано власний підхід до їх класифікації з поділом на три групи: 1) вищі органи державної влади, як суб'єкти реалізації правоохоронної функції (акцентовано увагу, що першу групу суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави становить «тріумвірат» вищих органів влади, кожен з яких забезпечує роботу правоохоронного сектору в межах наданих йому повноважень, до таких органів віднесено: Верховну Раду України, Кабінету Міністрів України та Президента України); 2) центральні та місцеві органи виконавчої влади (доведено, що центральні та місцеві органи виконавчої влади – це суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави які реалізують таку функцію або за певним напрямком, або в межах відповідної

території та наділені великим масивом організаційно-контрольних функцій, в рамках яких вони використовують різні контрольно-наглядові, планувальні, кадрові, фінансові, адміністративні та інші заходи); 3) правоохоронні органи (наголошено, що правоохоронні органи це органи виконавчої влади, на які покладаються особливі, специфічні завдання, які передбачають проведення не організаційних заходів, а здебільшого реактивних, направлених на безпосереднє припинення негативних явищ, які порушують права, свободи, інтереси громадян, нормальний стан правопорядку у державі).

Обстоюється позиція, що одне із пріоритетних місць в системі правоохоронних органів держави належить органам НПУ, що обумовлено її особливим правовим статусом.

У підрозділі 1.3 *«Правовий статус Національної поліції України, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави»* надається характеристика категоріям «статус» та «правовий статус». Доведено, що правовий статус НПУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави – це нормативно визначне місце НПУ в структурі органів державної влади, що виражається у повноваженнях (правах та обов'язках) НПУ та її підрозділів, внутрішній системі органу, а також особливостях взаємодії з іншими правоохоронними органами при виконанні покладених на НПУ завдань.

Надана характеристика повноважень НПУ, як ключового елемента її правового статусу. Розглянуто інші елементи правового статусу НПУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави, зокрема: завдання, функції, відповідальність.

Аргументовано, що саме вказані елементи найбільш повно характеризують юридичну особливість вказаного правоохоронного органу, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави.

Розділ 2 «Характеристика сутності принципів реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України» складається з трьох підрозділів, в яких визначається поняття та здійснюється класифікація принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ; характеризуються загальноправові принципи реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ; визначається коло спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та класифікація принципів реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України»* розглядаються теоретичні підходи щодо тлумачення термінів «принципи» та «принципи права», а також окреслено їх характерні особливості.

Узагальнено, що принципи реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ слід тлумачити як основоположні, абстрактні, об'єктивно існуючі та виражені у законодавстві України вихідні ідеї, вимоги, базову систему координат провадження НПУ заходів та засобів реалізації правоохоронної функції держави.

Відзначено багатоманітність наукових поглядів вчених відносно класифікації принципів діяльності НПУ взагалі, та принципів реалізації органами НПУ правоохоронної функції держави. Аргументовано, що окреслюючи групи

принципів реалізації правоохоронної функції держави НПУ необхідно виходити із особливого змісту даного напрямку діяльності органів влади, який має об'ємну законодавчу основу та великий набір форм прояву та специфіки правового статусу самої НПУ, зокрема завдань та функцій, що нею виконуються.

Наведено власне бачення щодо класифікації принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ, які запропоновано поділити на дві групи: загальноправові та спеціальні.

У підрозділі 2.2 «Загальноправові принципи реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України» зазначається, що саме загальноправові принципи відіграють одну з ключових ролей в діяльності НПУ, як реалізатора правоохоронної функції держави.

Доведено, що в сфері реалізації НПУ правоохоронної функції держави принцип верховенства права полягає в тому, що діяльність органів НПУ в межах виконання покладених на них законодавством завдань, повинна ґрунтуватись виключно на праві та його вимогах. Тобто, право має виключний авторитет для поліції, працівники якої зобов'язані керуватись ним у всіх сферах своєї службової діяльності.

Аргументовано, що принцип верховенства права тісно пов'язаний із принципом законності, котрий у розрізі представленої проблематики запропоновано тлумачити як ключову ідею-вимогу щодо неухильного дотримання поліцією норм законодавства України, а також реалізації всього масиву завдань, виконання яких покладено на НПУ як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави.

Розкрито зміст наступних принципів: дотримання прав і свобод людини; принцип відкритості, прозорості та безперервності роботи НПУ; принцип політичної нейтральності.

Аргументовано, що незважаючи на те, що у Розділі II Закону України «Про Національну поліцію» віднайшли своє закріплення вказані вище засади, втім їх перелік потребує уточнення, зокрема такими принципами, як: ефективність, результативність та відповідальність.

У підрозділі 2.3 «Спеціальні принципи реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України» вказується на те, що спеціальні принципи реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ не віднайшли свого законодавчого закріплення, про них лише опосередковано йдеться у окремих положеннях Закону України «Про Національну поліцію».

Узагальнено наукові погляди вчених щодо визначення спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ, на основі чого відмічено, що переважна більшість підходів носить суб'єктивний характер.

Аргументовано, що найбільш доцільним є виокремлення п'яти спеціальних принципів, до яких віднесено: гуманізму та допустимості законного примусу; принцип професіоналізму (компетентності) кадрів; принцип гарантованості спеціальних прав працівників НПУ при виконанні ними службових завдань; принцип комплексності реалізації НПУ правоохоронної функції держави; принцип структурної гнучкості.

На основі аналізу понять «примус» та «державний примус» з'ясовано, що принцип гуманізму та допустимості законного примусу в діяльності НПУ як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави передбачає можливість застосування органами НПУ передбачених Законом України «Про національну поліцію» спеціальних примусових заходів (фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї). Однак, реалізації даних заходів повинна відбуватись виключно на основі гуманного ставлення до людини; недопущення завдання особі шкоди, яка об'єктивно не відповідає ситуації, що склалась; чіткої відповідності застосування подібних заходів вимогам та порядку визначних законодавством України.

Констатовано, що саме спеціальні принципи виражають особливість діяльності НПУ в правоохоронному секторі держави; специфіку роботи із поліцейськими кадрами та іншим персоналом НПУ; процес забезпечення та підтримку професіоналізму поліцейських кадрів; реальні можливості працівників поліції приводити до життя покладені на них функції та гарантованість їх праці; «чутливість» НПУ до змін у зовнішньому середовищі та можливості швидко реорганізувати свою структуру.

Розділ 3 «Правові проблеми реалізації принципів реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України та шляхи їх вирішення» складається з двох, в яких узагальнюється зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави органами поліції та опрацьовуються можливості його використання в контексті вдосконалення принципів реалізації правоохоронної функції органами НПУ; встановлюються напрями удосконалення адміністративного законодавства України, як форми реалізації правоохоронної функції органами Національної поліції України.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід реалізації принципів реалізації правоохоронної функції держави органами поліції та можливості його використання в Україні» відзначається, що вивчення досвіду зарубіжних держав щодо здійснення правоохоронної функції є цілком виправданим та необхідним кроком на шляху удосконалення принципів реалізації органами національної поліції правоохоронної функції української держави.

Узагальнюється досвід Французької республіки, на основі аналізу якого аргументовано, що у цій країні функціонує потужна, розгалужена система поліцейських органів і служб, які реалізують правоохоронну функцію держави. Виокремлено такі принципи реалізації правоохоронної функції держави органами поліції Франції: чітке дотримання принципу розмежування адміністративної та судової поліції; принцип децентралізованого регулювання діяльності муніципальної поліції, робота якої утримується за рахунок бюджетних коштів відповідної територіальної громади; принцип відповідальності муніципальної поліції перед територіальною громадою за якість і ефективність своєї правоохоронної та іншої діяльності.

Розглядається законодавство Республіки Польща, досвід якої є яскравим свідченням того, що існування у державі централізованої системи поліцейських органів і служб не виключає можливості ефективного здійснення правоохоронної функції муніципальними поліцейськими підрозділами, які створюються за

рішенням місцевих органів влади з урахуванням потреб конкретної територіальної громади у забезпечення громадського порядку і безпеки. Особливо корисним для України є досвід практичної реалізації принципу взаємодії органів державної та муніципальної поліції між собою, а також з іншими органами держави та місцевої влади.

Зазначається, що законодавство України з питань діяльності НПУ у ряді аспектів є навіть більш досконалим, аніж відповідне законодавство Грузії. Однак практика втілення принципів реалізації правоохоронної функції держави у нашій країні суттєво гірша, аніж у Грузії, адже більшість із них реалізується лише частково, або таким чином, що вони не призводять до очікуваних результатів.

У підрозділі 3.2 *«Напрями удосконалення адміністративного законодавства України, як форми втілення в життя принципів реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України»* обґрунтовано, що удосконалення реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ має відбуватися у декількох площинах, і перш за все на рівні законодавства. Адже саме законодавство є джерелом тих правових засад, на яких ґрунтується діяльність органів поліції з реалізації зазначеної функції держави.

В якості першого напрямку вдосконалення адміністративного законодавства в контексті представленої проблематики, названо необхідність уточнення понятійно-термінологічного базису ЗУ «Про Національну поліцію». Зокрема йдеться про необхідність надання офіційного визначення такої понятійно-термінологічної конструкції як «публічна безпека і порядок». Зазначене, на нашу думку, сприятиме ефективній реалізації принципів законності, науковості та обґрунтованості діяльності НПУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави.

Відмічено, що важливим напрямом удосконалення здійснення правоохоронної функції держави органами НПУ, є змістовне закріплення у Законі України «Про Національну поліцію» принципу взаємодії даного центрального органу виконавчої влади з іншими органами держави та місцевого самоврядування. Адже у чинному Законі «Про Національну поліцію» дане питання урегульоване досить поверхнево.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства України та діяльності НПУ, надати характеристику принципам реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ та спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід встановити напрямки вдосконалення адміністративного законодавства України, в якому закріплено принципи реалізації правоохоронної функції органами НПУ. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових висновків, основні з них такі:

1. З'ясовано, що сутність правоохоронної функції держави полягає у тому, що вона являє собою багатоаспектний, комплексний напрям діяльності держави, який реалізується в роботі спеціальних суб'єктів та виражається у

численних економічних, політичних, організаційних, соціальних та юридичних заходах, засобах та методах впливу на суспільство та суспільні відносини, з метою забезпечення на території держави високого рівня дотримання прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, захисту суверенітету, правопорядку.

2. Встановлено, що суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави – це спеціальне коло уповноважених органів державної влади та їх посадових осіб, на яких покладено права та обов'язки, що надають їм можливість застосовувати у своїй діяльності особливий набір заходів, методів та засобів у сфері забезпечення законності та правопорядку на території країни, підтримки та захисту державного суверенітету, його недоторканості, формування безпечного середовища для життя, здоров'я, прав, свобод та інтересів населення країни. Виділено три ключові групи суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, а саме: 1) вищі органи державної влади та інститути; 2) центральні та місцеві органи виконавчої влади; 3) правоохоронні органи. Обґрунтовано, що в зазначеній системі НПУ займає особливе місце, яке обумовлено сукупністю специфічних владних повноважень, а також завдань та функцій, які виконує даний центральний орган виконавчої влади у досліджуваній сфері.

3. Доведено, що категорію правовий статус найбільш повно характеризують наступні ознаки: він походить від соціального статусу індивіда, в зв'язку з чим одночасно показує його місце і в соціальній, і в правовій системі; тісно пов'язаний із нормативно-правовою системою країни, через що абсолютно всі його зміни відбуваються через призму прийняття нових або припинення дії застарілих правових норм; має комплексний, структурований характер; є гнучкою категорією та може змінюватись. В свою чергу правовий статус Національної поліції України, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави охарактеризовано як законодавчо визначне місце НПУ в структурі органів державної влади, що виражається у повноваженнях (правах та обов'язках) органу та його підрозділів, внутрішній системі, а також особливостях взаємодії з іншими правоохоронними органами при виконанні покладених законом на НПУ завдань.

4. Обстоюється позиція про те, що принципи реалізації правоохоронної функції держави НПУ – це абстрактні, основоположні, об'єктивно існуючі та виражені у законодавстві України вихідні ідеї, вимоги, базова система координат провадження НПУ заходів та засобів реалізації правоохоронної функції держави. Виділено наступні класифікаційні групи принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ: 1) загальноправові принципи – вихідні ідеї, що визначають сутність права для суспільства в цілому, його вплив на нього; лежать в основі будь-яких правових явищ нашої держави; та 2) спеціальні принципи – особливі вихідні ідеї сформовані в галузі діяльності НПУ із реалізації правоохоронної функції держави, тобто, особливі правові засади, нетипові для всієї правової системи держави, які мають власну специфікацію.

5. Відмічено, що перелік ключових загальноправових принципів реалізації правоохоронної функції держави НПУ досить змістовно окреслено у Розділі II Закону України «Про Національну поліцію». До таких засад зокрема віднесено: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність,

відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність. Акцентовано увагу на тому, що представлені принципи уособлюють в собі загальноправові ідеї діяльності НПУ з реалізації правоохоронної функції держави. Вони відрізняються високим ступенем універсальності, адже формують юридичний базис роботи НПУ як в цілому, так і за окремим вектором її функціонування. Втім, незважаючи на досить змістовний перелік цих засад, вони потребують доповнення такими загальноправовими принципами, як: ефективність, результативність та відповідальність.

6. Виділено та охарактеризовано п'ять ключових спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України, а саме: а) гуманізму та допустимості законного примусу – абстрактна правова вимога щодо необхідності застосування в діяльності НПУ примусових заходів (фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї) виключно на основі гуманного ставлення до людини; недопущення завдання особі шкоди, яка об'єктивно не відповідає ситуації; чіткої відповідності застосування подібних заходів законодавчим вимогам; б) професіоналізму (компетентності) кадрів – володіння всіма поліцейськими такого обсягу умінь, знань, навичок та мотивації, які роблять можливим виконання завдань поставлених перед Національною поліцією максимально швидко, ефективно, якісно та законно; в) гарантованості спеціальних прав працівників Національної поліції при виконанні ними службових завдань – наявність спеціальних юридичних гарантій захисту прав поліцейських при виконанні ними службових завдань, що загалом забезпечує реалізацію правоохоронної функції держави; г) комплексності реалізації НПУ правоохоронної функції держави – наявність в структурі органу великої кількості самостійних структурних одиниць (департаментів, управлінь, відділів) кожен з яких виконує власний перелік завдань які в цілому направлено на забезпечення цілей діяльності НПУ в аспекті реалізації правоохоронної функції держави; г) структурної гнучкості – «чутливість» внутрішньої системи НПУ до політичних, економічних, криміногенних тригерів; можливість проведення оперативної реорганізації відповідно до викликів сучасності.

7. З метою вдосконалення принципів реалізації правоохоронної функції органами НПУ обґрунтовано необхідність використання позитивного зарубіжного досвіду: по-перше, слід перейняти досвід Республіки Польщі щодо практичної реалізації принципу взаємодії органів державної та муніципальної поліції між собою, а також з іншими органами держави та місцевої влади; по-друге, забезпечити належну реалізацію у чинне законодавство визначених у міжнародних нормативних документах принципів та міжнародних стандартів у сфері реалізації правоохоронної функції органами поліції; по-третє, забезпечити належну реалізацію принципу територіальності в діяльності поліції, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави (на прикладі Французької Республіки).

8. Акцентовано увагу, що чинне українське адміністративне законодавство з питань реалізації НПУ правоохоронної функції держави, незважаючи на його, в цілому, позитивний характер, має певні недоліки і потребує доопрацювання. Так, по-перше, з метою ефективного реалізації принципів

науковості, законності та об'єктивності, обґрунтовано необхідність виокремлення у структурі Закону України «Про Національну поліцію» окремого категоріального блоку, в якому зокрема слід надати офіційне визначення такої понятійно-термінологічної конструкції як «публічна безпека і порядок», забезпечення яких, згідно означеного закону, є одним із основних завдань органів поліції. По-друге, задля підвищення ефективності реалізації принципу взаємодії місцевої поліції з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування необхідно переглянути організаційні та правові засади реалізації відповідної взаємодії. Зокрема, слід розробити окремий підзаконний нормативно-правовий акт: «Порядок взаємодії Національної поліції України з іншими правоохоронними органами та громадськістю».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Колесник Я. В. Правова природа та сутність правоохоронної функції держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 40. Т. 4. С. 134–139.

2. Колесник Я. В. Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави та місце серед них органів Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1, т. 4. С. 117–123.

3. Колесник Я. В. Общеправовые принципы реализации правоохранительной функции государства органами Национальной полиции Украины. *Право и политика*. 2018. № 4. С. 174–178. (Кыргызская Республика).

4. Колесник Я. В. Правовой статус Национальной полиции Украины, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави. *Юридична наука*. 2019. № 3. С. 107–114.

5. Колесник Я. В. Специальные принципы реализации правоохранительной функции государства органами Национальной полицией Украины. *Право и Закон*. 2019. № 4. С. 141–146. (Кыргызская Республика).

6. Колесник Я. В. Поняття та класифікація принципів реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 4. С. 156–162.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Колесник Я. В. Принцип професіоналізму, як спеціальна засада реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 жовт. 2017 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 89–92.

8. Колесник Я. В. Досвід Польщі щодо реалізації правоохоронної функції держави органами поліції та можливості його використання в контексті вдосконалення принципів реалізації правоохоронної функції органами Національної поліції України. *Теорія і практика сучасної юриспруденції* : матеріали

міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2018 р.). Київ : Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 40–44.

9. Колесник Я. В. До проблеми удосконалення адміністративного законодавства України, як форми реалізації правоохоронної функції органами Національної поліції України. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 берез. 2020 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ», 2020. С. 77–80.

АННОТАЦІЯ

Колесник Я. В. Принципи реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2020.

З'ясовується правова природа та сутність правоохоронної функції держави. Окреслюється коло суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави та встановлюється місце серед них органів НПУ. Надається характеристика правовому статусу НПУ, як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави. Визначається поняття та здійснюється класифікація принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ. Характеризуються загальноправові принципи реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ. Визначається коло спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами НПУ. Узагальнюється зарубіжний досвід реалізації правоохоронної функції держави органами поліції та опрацьовуються можливості його використання в контексті вдосконалення принципів реалізації правоохоронної функції органами НПУ. Встановлюються напрями удосконалення адміністративного законодавства України, як форми реалізації правоохоронної функції органами НПУ.

Ключові слова: функція, держава, правоохоронна функція, правова природа, суб'єкт, Національна поліція України, органи, загальноправові принципи, спеціальні принципи, зарубіжний досвід, вдосконалення, форма, адміністративне законодавство.

АННОТАЦІЯ

Колесник Я. В. Принципы реализации правоохранительной функции государства органами Национальной полиции Украины. - *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право, информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2020.

Выясняется правовая природа и сущность правоохранительной функции государства. Определяется круг субъектов реализации правоохранительной функции государства и устанавливается место среди них органов НПУ. Предоставляется характеристика правовому статусу Национальной полиции Украины, как субъекта реализации правоохранительной функции государства. Определяется понятие и осуществляется классификация принципов реализации правоохранительной функции государства органами НПУ. Характеризуются общеправовые принципы реализации правоохранительной функции государства органами НПУ. Определяется круг специальных принципов реализации правоохранительной функции государства органами НПУ. Обобщается зарубежный опыт реализации правоохранительной функции государства органами полиции и обрабатываются возможности его использования в контексте совершенствования принципов реализации правоохранительной функции органами НПУ. Устанавливаются направления совершенствования административного законодательства Украины, как формы реализации правоохранительной функции органами НПУ.

Ключевые слова: функция, государство, правоохранительная функция государства, правовая природа, субъект, Национальная полиция Украины, органы, общеправовые принципы, специальные принципы, зарубежный опыт, совершенствование, форма, административное законодательство.

SUMMARY

Kolesnyk, Ya.V. Principles of Implementing the Law Enforcement Function of the State by the National Police of Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 "Administrative law and procedure; financial law; information law" – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2020.

The thesis reveals the legal nature and essence of the law enforcement function of the State. The range of subjects exercising the law enforcement function of the State are described and the place of the NPU's bodies among them is established. The legal status of the NPU as an implementer of the law enforcement function of the State is described. The principles of implementing the law enforcement function of the State by the NPU's bodies are defined and classified. The general legal principles of implementing the law enforcement function of the State by the NPU's bodies are described. The range of the special principles of implementing the law enforcement function of the State by the NPU's bodies are identified. The foreign experience of implementing the enforcement function of the State by the police is generalised and the possible ways of its application in the context of improving principles of implementing the law enforcement function of the State by the NPU's bodies are elaborated. The ways of improving administrative legislation of Ukraine as a form of implementing the law enforcement function by the NPU's bodies are provided.

Keywords: function, State, law enforcement function of the State, legal nature, subject, implementation of law enforcement function, National Police of Ukraine, bodies, general legal principles, special principles, foreign experience, improvement, form, administrative legislation.